

MAGYAR AFRIKA TÁRSASÁG
AFRICAN-HUNGARIAN UNION

AHU MAGYAR AFRIKA-TUDÁS TÁR
AHU HUNGARIAN AFRICA-KNOWLEDGE DATABASE

BÚR Gábor

Választások Afrikában – csak erőszakkal megy?

Eredeti közlés/Original publication:

Nemzet és Biztonság, 2008, 1. évf., 3. szám, 13–21. old.

Elektronikus újraközlés/Electronic republication:

AHU MAGYAR AFRIKA-TUDÁS TÁR – 000.000.268

Dátum/Date: 2014. április/April 22.

Az elektronikus újraközlést előkészítette

/The electronic republication prepared by:

B. WALLNER, Erika és/and BIERNACZKY, Szilárd

Hivatkozás erre a dokumentumra/Cite this document

BÚR Gábor: Választások Afrikában – csak erőszakkal megy?, *AHU MATT*, 2014, **pp. 1–15. old.**, No. 000.000.268, <http://afrikatudastar.hu>

Eredeti forrás megtalálható/The original source is available:

hazai könyvtárakban

Megjegyzés / Note:

ellenőrzött és szerkesztett szöveg / controlled and edited text

Kulcsszavak/Key words

magyar Afrika-kutatás, választás és erőszak Kenyában, a választások etnikai háttere, a Kelet-Afrikának szánt segélyszállítmányok elakadása, meghamisított eredmények, a törzsi hatalmi körforgás (kikuju, luo) akadályozása, külföldi közvetítési kísérletek, áldozatok és tettesek, Kenya bizonytalan közel jövője

African research in Hungary, election and violence in Kenya, ethnic background of the election, blockage of relief supplies provided to the East African countries, falsified results, prevention of the tribal power cycle (Kikuyu,

Luo), foreign mediation attempts, victims and perpetrators, uncertain near future of Kenya

-----
AZ ELSŐ MAGYAR, SZABAD FELHASZNÁLÁSÚ, ELEKTRONIKUS,
ÁGAZATI SZAKMAI KÖNYV-, TANULMÁNY-, CIKK- DOKUMEN-
TUM- és ADAT-TÁR/THE FIRST HUNGARIAN FREE ELECTRONIC
SECTORAL PROFESSIONAL DATABASE FOR BOOKS, STUDIES,
COMMUNICATIONS, DOCUMENTS AND INFORMATIONS

* magyar és idegen – angol, francia, német, orosz, spanyol, olasz és szükség szerint más – nyelveken készült publikációk elektronikus könyvtára/
writings in Hungarian and foreign – English, French, German, Russian, Spanish, Italian and other – languages

* az adattárban elhelyezett tartalmak szabad megközelítésűek, de olvasásuk vagy letöltésük regisztrációhoz kötött/the materials in the database are free but access or downloading are subject to registration

* Az Afrikai Magyar Egyesület non-profit civil szervezet, amely az oktatók, kutatók, diákok és érdeklődők számára hozta létre ezt az elektronikus adattári szolgáltatását, amelynek célja kettős, mindenekelőtt sokoldalú és gazdag anyagú ismeretekkel elősegíteni a magyar afrikaisztikai kutatásokat, illetve ismeret-igényt, másrészt feltárni az afrikai témájú hazai publikációs tevékenységet teljes dimenziójában a kezdetektől máig./The African-Hungarian Union is a non-profit organisation that has created this electronic database for lecturers, researchers, students and for those interested. The purpose of this database is twofold; on the one hand, we want to enrich the research of Hungarian Africa studies with versatile and plentiful information, on the other hand, we are planning to discover Hungarian publications with African themes in its entirety from the beginning until the present day.

VÁLASZTÁSOK AFRIKÁBAN – CSAK ERŐSZAKKAL MEGY?

Búr Gábor

Kenyát alig néhány hónappal ezelőtt még a konfliktusokkal terhes afrikai kontinens egyik legbékésebb országaként tartotta számon a világ. Alábbi írásunk szerzője arra keresi a választ, hogy a decemberi elnökválasztást követően miért „robbant fel” az eddig békésnek tűnő ország, továbbá miért okozhatott ez meglepetést a világ számára?

A kenyai példa

Post election violence – rendre így nevezi az angol nyelvű sajtó az utóbbi hetekben Kenyában történeteket, az elemzések pedig következetesen törzsi háborúról szólnak. A *tribal war* magyar fordítása, a törzsi háború nálunk is kiirathatatlanul meggyökeresedett, holott a mi nyelvünkben ennek teljesen más jelentése van. Ráadásul a Kenyából napnap után érkező képeken újból feltűnik az 1994-es ruandai népirtás rossz emlékű főszereplője, a bozótvágó kés, közkeletű nevén a *machete*, amit Kelet-Afrika–szerte csak *pangának* neveznek. A pangák által ejtett borzalmas sebek éktelenkedtek a tuszik és mérsékelt hutuk holttestein, amikor alig több mint egy évtizeddel ezelőtt legalább 800 ezer ember esett áldozatul a második világháború óta legnagyobb mészárlásnak. A mai híradásokban is vérző fejű emberek szerepelnek, akik valamilyen érthetetlen gyűlölet által vezérelve egymás torkának esnek, rabolnak, fosztogatnak.

Így áll össze a hamis kép egésze: Afrikát egymással ellenséges törzsek lakják, akik az első adandó alkalommal eldobják az európaiaktól kapott civilizáltságukat, hogy kedvenc időtöltésüknek, a törzsi viszálynak éljenek. Időnként néhány szakértőt, sőt, afrikai személyiséget is megszólaltatnak ebben az ügyben, az ő hangjuk azonban nyilvánvalóan nem jut el a legtöbb fülhöz, hogy e hamis tudatot megváltoztassa.

Pedig egyáltalán nem mellékes, hogy a külvilág érti-e, hogy mi is történik 2007. december vége óta Kenyában. Szegénysége miatt az ország rászorul a segélyekre, de ha a fent leírtaknak megfelelő negatív kép uralkodik el róla, akkor a különböző kormányzati körök, nemzetközi szervezetek nehezebben fognak további segélyprogramokat finanszírozni, a magánadományokból tevékenykedő karitatív szervezetekről már nem is beszélve. Sőt, az utóbbi hetekben a legnagyobb donorok részéről már számos figyelmeztetés is elhangzott, hogy ha a zavargásoknak nem lesz vége, akkor a most folyósítás alatt lévő ösztöszegedyeket is zárolni fogják. Félő, hogy az idő előrehaladásával egyre inkább halkulni fog azok hangja, akik arra hívják fel a figyelmet, hogy e megvonások mindenekelőtt a legszegényebb, legkiszolgáltatottabb rétegeket sújtják. Nagy kérdés, hogy ennek az önsorsrontó folyamatnak megálljt lehet-e még parancsolni.

De nem csupán magának az országnak fontos a történések elfogultságoktól mentes, objektív értékelése. Az egész kontinens megsínyli, ha záros határidőn belül nem áll helyre a rend Kenyában. Ez nem pusztán a zavargások imázs-romboló hatása miatt van így, bár tény, hogy Kenya mintaállamnak, a „demokrácia szigetének” számít a szubszaharai Afrikában. S ha itt nem sikerül a demokratikus játékszabályok szerint megszervezni az országot, akkor félő, hogy másutt ez még ennél is nagyobb gondot okozhat. E nem teljesen alaptalan félelem mellett vannak sokkal kézzelfoghatóbb érvek is. Kenya régiós központ, szomszédjai közül szinte mindegyik polgárháborús konfliktus közben, vagy éppen után van, s idáig e konfliktusokban Kenya maga is aktív közvetítő szerepet vállalt. Ha mint közvetítő kidől a sorból, ennek beláthatatlan következményei lehetnek Kelet-Afrikában, illetve Afrika szarván, Szudántól Etiópián át Szomáliáig. Sőt, eme „elméleti lehetőség” mellett máris mutatkoznak nagyon is gyakorlati bajok. A segélyek eljuttatásához a viszonylag fejlettnak számító kenyai infrastruktúra megkerülhetetlen, a zavargások miatt azonban egy időre leállt a vasúti és a közúti szállítás is, nem fogadtak a kikötők. Az ország második legnagyobb városa, Mombasa kikötője az Egyiptom és Dél-Afrika közötti partszakaszon messze a legnagyobb, az itt elakadt szállítmányok miatt Ugandától Szomáliáig ellátási problémák adódtak, de hosszabb távon Ruanda és a Kongói Demokratikus Köztársaság számára is gondot jelenthetnek.

Külön említést érdemel Kenya szerepe a nemzetközi terrorizmus elleni harcban. 1998-ban az Egyesült Államok két afrikai nagykövet-

sége ellen elkövetett pokolgépes merénylet egyike éppen Nairobiban volt, majd 2002-ben Mombasában követtek el terroristák robbantásos merényletet izraeli turisták ellen, miután néhány órával korábban a város repülőteréről felszálló izraeli repülőgép ellen sikertelen rakéta-támadást hajtottak végre. Kenya az USA egyik legfontosabb afrikai szövetségeseiként a terroristák potenciális célországának számít, így az ő érdekükben is áll az ország destabilizálása. A máris a terroristák menedékének számító Szomáliából az ellenőrizhetetlen határokon keresztül könnyen beszivárognak a somáliak által lakott északkeleti ország részbe, és bizony számíthatnának támogatásra a magát a keresztény többség által elnyomottnak érző, 10–30 százalékra becsült mozlim népesség köréből. Kenya elvesztése pedig beláthatatlan következményekkel járna a terrorizmus elleni harc kimenetelére nézve az egész afrikai kontinensen. Nem véletlen, hogy 2001 óta az USA kulcsállamnak tekinti az ásványkincsekben és egyéb természeti javakban egyébként szegény országot.

Meghamisított eredmények

De mi is történik ezekben a hetekben Kenyában? Nem csupán az érintettek, hanem a külső szemlélők válaszai is rendkívül különböznek egymástól. Amiben biztosan megegyeznek, az csupán a kiindulópont: a kelet-afrikai országban a 2007. december 27-én tartott elnökválasztás után zavargások kezdődtek, miután az ellenzéki elnökjelölt, Raila Odinga megvádolta ellenfelét, Mwai Kibaki addigi és magát újraválasztottnak tekintő államfőt, hogy csalással aratott győzelmet. A továbbiakat azonban nem ennyire egyszerű egy mondatban összefoglalni. Még a nemzetközi megfigyelők, majd közvetítők visszafogott kijelentései is arról tanúskodnak, hogy az értékelések nagyon eltérnek egymástól. Már az is nagy felháborodást váltott ki az ellenzékben, hogy a kenyai választási bizottság elnökének 2007 decemberében lejáró mandátumát Kibaki novemberben öt újabb évre meghosszabbította. Mindkét fél az alkotmányra hivatkozott, a vitát a választásokig fennmaradó néhány hét alatt sem sikerült lezárni. Intő jel volt továbbá, hogy az egyébként nagyon egyenlőtlen létszámú választókerületek határain még a választások hónapjában is változtattak. Ez a névjegyzékek összekavarodásához vezetett, sokan kimaradtak, míg mások

minden alap nélkül szerepeltek benne. Még az ellenzék vezére is hiába kereste a saját nevét az első listán, bár ezt a hibát gyorsan korrigálták.

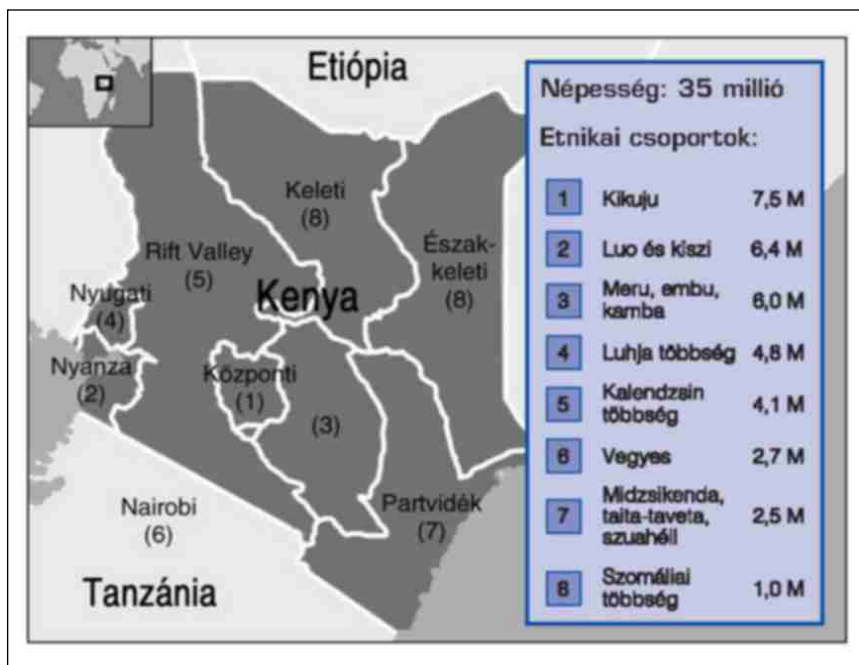
Maga a voksolás többé-kevésbé tisztességesen zajlott, noha a választási kampány során már voltak kilengések. Kenyában a tavalyi évben legalább 300 ember vesztette életét politikailag motivált erőszak következtében. Ez volt az oka annak, hogy az Európai Unió mégis küldött választási megfigyelőket Kenyába, noha korábban voltak olyan hangok, hogy a rendelkezésre álló összegeket inkább a sokkal problémásabb országokban, például Kongóban kellene felhasználni. Ilyen előzmények után roppant népes, 152 fős megfigyelői csoport, az öt évvel korábbi létszám kétszerese képviselte az uniót Alexander Graf Lambsdorff német európai parlamenti képviselő vezetésével. (A csoportban hat magyar is helyet kapott.) Számos más ország és szervezet megfigyelői mellett független kenyai választási megfigyelők is örködték a választások tisztaságán. Arról számoltak be, hogy a szavazások lényegében rendben zajlottak le, az emberek hosszú sorokban, türelmesen várokoztak, hogy leadhassák szavazataikat. A levegőben érezhető feszültség ellenére incidensekre nem került sor, kirívó szabálytalanságok nem történtek.

Az igazi gondok a szavazatok összeszámlálásánál jelentkeztek, amit már a legnagyobb jóindulattal sem lehetett szabályosnak nevezni. Az eredmények közzététele akadozott, a csütörtöki szavazás után éjjelre várt eredmények közzétételét kezdetben nyolc órával elhalasztották, majd újabb és újabb időpontokat adtak meg. A megfigyelőket nem engedték be a kenyai választási bizottság központjába. Először az ellenzék fellegvárának számító körzetek eredményeit hozták nyilvánosságra, a hivatalban lévő elnök hátországának számító Központi Tartomány adatai a végére maradtak.

(Mwai Kibaki 1931-ben született a túlnyomórészt kikujuk által lakott Központi Tartományban. A kampalai Makerere University College elvégzése után ösztöndíjasként a London School of Economics hallgatója volt. Onnan tért vissza a Makerere Egyetemre közgazdaságtant tanítani. 1960-ban Dzsomo Kenyatta oldalán politikai pályára lépett. A brit uralom utolsó éveiben részt vett az önálló Kenya alkotmányának megszövegezésében. Az első független parlamenti választások alkalmával képviselő lett, s azóta minden választáson mandátumot szerzett. 1963-tól 1991-ig számos miniszteri posztot töltött be. A többpárt-rendszer visszaállításakor saját pártot alapított, melynek élén

az 1992-es elnökválasztáskor harmadik, az 1997-es során második lett. 2002-ben egy széleskörű választási összefogás, a Nemzeti Szivárvány Koalíció (NARC) élén állva a szavazatok 62 százalékával nyert, s lett Kenya sorrendben harmadik elnöke.

Raila Odinga 1945-ben született Maseno kisvárosban, a Viktória-tó partján fekvő Nyanza tartományban. Apja, Oginga Odinga a luók szellemi vezetője, s az ország első államfő-helyettese volt. 1962-től az egykori NDK-ban járt iskolába, a Magdeburgi Műszaki Egyetemen 1970-ben végzett. Kenyában a Nairobi Egyetemen tanított, majd a politika fele fordult. Az 1982-es Moi elleni sikertelen puccskíséret után fél évre házi őrizet alá helyezték, s bírósági ítélet nélkül hat évet ült börtönben. Kiszabadulása után még kétszer ítélték, el és zárták börtönbe összeesküvés vádjával. 1992 óta tagja a kenyai parlamentnek. Vezető szerepet vállalt apja pártjában, akinek halála után saját pártot alapított. E párt jelöltjeként 1997-ben az elnökválasztáson a harmadik legtöbb szavazatot kapta. 2001 és 2005 között több miniszteri tárcát töltött be. A tervezett alkotmánymódosítás miatt szakított Kibakival, és létrehozta a Narancs Demokratikus Mozgalmat, amelynek élén 2007. szeptember elsején hivatalosan is elnökjelöltté vált. A 2007. december 27-i elnökválasztáson kétes körülmények között veszített Kibakival szemben.)

Mivel az elnökválasztás mellett parlamenti és helyi választásokat is tartottak, fölöttébb meglepő volt, hogy az elnökjelöltekre leadott szavazatok lényegesen meghaladták a másik két kategória szavazatait. A független megfigyelők közül ekkor még senki nem beszélt csalásról, csak nem tartottak életszerűnek, hogy valaki hosszú órák sorban állása után három helyett csupán egy szavazatot adjon le. Az viszont már intő jel volt, hogy sok, Kibaki erősségének számító körzetben a részvétel meghaladta a száz százalékot, egy körzetben 115 százalék volt. A feszültség nőttön-nőtt. December 30-án, három nappal a választások után a választási bizottság elnöke, Samuel Kivuitu az addig vezető Odinga helyett váratlanul Kibakit nyilvánította az elnökválasztás győztesének. A hivatalos adatok szerint a 14 millió választásra jogosultból mintegy 10 millióan szavaztak, Kibaki az összes szavazat 47, míg Odinga 44 százalékát kapta. A kettejük közötti különbség így mindössze 230 ezer szavazat volt. A maradék 9 százalékot a kamba etnikumhoz tartozó volt külügyminiszter, Kalonzo Musyoka kapta.

Kibaki még a hivatalos eredményhirdetés napján, december 30-án letette a hivatali esküt, Musyokat pedig alelnökké nevezte ki. Musyoka korábban Odingával volt egy táborban, sőt, 2007 nyaráig egy pártban is, de a választások után lényegében átállt. Ennek Kibaki szempontjából az volt a jelentősége, hogy így biztosítható volt a hadsereg semlegessége, amelynek tisztikara a brit gyarmati idők óta egyes etnikumú, de a kambák a számarányuknál jobban képviseltetik magukat benne. A hadsereg Kenyában hagyományosan nem politizál, s leszámítva egy félresikerült puccskísérletet Daniel arap Moi ellen 1982-ben, soha nem ragadta magához a hatalmat. Ez Afrikában kivételnek számít.

Külföldi közvetítés

Az eredményhirdetés után több afrikai ország, sőt, maga az Egyesült Államok is gratulált a győztesnek, az ellenzékét pedig felszólította az eredmény tiszteletben tartására. Abból indultak ki, hogy Kenyában – Afrikában rendhagyó módon – a végrehajtó hatalomtól független politikai intézmények működnek. Ez bizonyos megszorításokkal igaz is, de a választási bizottság kulcsembereit a hivatalban lévő elnök nevezte ki, és az ő közreműködésüknek volt köszönhető, hogy az egyes választási körzetek adatai a központba érve Kibaki javára módosultak.

Tanulságos, hogyan változott meg hirtelen a külvilág reakciója a zavargások kitörésére. A hivatalos Amerika a korábbi gratulációt lényegében visszavonta. Brüsszel reakciója késett, máig nem egyértelmű, hogy ez a közös EU-külpolitika hiánya miatt, vagy egyszerűen az újévi ünnepek miatti munkaszünetnek köszönhetően volt így. A brit kormány nem is az EU keretében, hanem az amerikaiakkal együtt adott ki közös nyilatkozatot, amelyben kompromisszumra szólították fel a szemben álló feleket.

A kiszivárogtatott, s a *The Washington Post* által megírt hírek szerint Gordon Brown brit miniszterelnök igazi kiplingi stílusban tárgyalt telefonon az érintettekkel, Kibakival és Odingával: amit látni szeretnék, az a következő (what I want to see is) – közölte velük, külügyminisztere pedig arra kérte őket, hogy felelősen cselekedjenek.

Az elnökválasztás körüli huzavona elvonta a figyelmet a parlamenti választásokról, amit az ellenzék simán megnyert. A 37 milliós országnak 222 fős parlamentje van. 2002-ben a Nemzeti Szivárvány Koalíció, Kibaki és Odinga akkor még közös koalíciója 134 hellyel abszolút győzelmet aratott. Azóta jócskán átalakult a politikai tájkép, pártok szakadtak, s újak is keletkeztek. Az új parlamentben Kibaki Nemzeti Egység Pártja (PNU) mindössze 46 mandátumot tudhat magáénak, míg Odinga pártja, a Narancs Demokratikus Mozgalom 105 képviselői mandátummal messze a legerősebb a pártokban amúgy bővelkedő országban. Kenyában azonban elnöki rendszer van, miniszterelnök nincs, s a parlament elnökének sincs érdemi befolyása a politikára, így a helyi és parlamenti választások kimenetele az alapvető kérdésekben kevésbé meghatározó.

Az elnökválasztás végeredményének december 30-i közzétételét követően szabadult el a pokol. A luó etnikumhoz tartozó Odinga nem hagyta annyiban a dolgot, azonnal csalást emlegetett, nemzetközi közvetítést kért, és magát a „nép elnökének” nyilvánította. Hívei tiltakozásképpen felgyújtották az ország harmadik legnagyobb városa, Kisumu repülőterét, torlaszt emeltek a városba vezető utakon. A rendőrség éles lőszerrel oszlatott, a város kórházának halottasháza már az óév utolsó napjára megtelt a demonstráció áldozataival. A BBC riportere december 31-én 43 holttestet látott ott, mindegyiken lőtt seb volt. A rendőrségi jelentések még ennél is több halottról tettek említést. Az erőszak megállíthatatlanul terjedt tovább, a harmadik nagy etnikai közösség, a kalendsinek által lakott Rift Valley tartomány fele, majd a főváros, Nairobi következett, ahol főként a város, sőt, talán egész

Afrika legnagyobb nyomornegyede, Kibera vált a tiltakozás kiindulópontjává, bár az első áldozatokat a másik nagy nyomornegyedből, Matharéból jelentették. A kenyai központi televízió 134 halotról tudósított az első két napon, mielőtt e híradásait az erőszak terjedésének megállítására hivatkozva el nem némították. A tengerpart, Mombasa környéke sem maradt békés, az egész ország megbénult, az utakon ellenőrzőpontokat állítottak fel, ahol a rivális etnikumhoz tartozóknak nem volt tanácsos megpróbálkozni az áthaladással.

A külföldi közvetítők hamar útnak indultak, már január első napjaiban egymásnak adták a kilincset Nairobiban. Először az USA afrikai ügyekért felelős külügyminiszter-helyettese, Jendayi Frazer érkezett a már jól ismert helyszínre, hiszen egy évvel korábban ugyanott a somáliai háborús felek között közvetített. Majd afrikai személyiségek egész sora következett, köztük Desmond Tutu, Nobel-békedíjas fokvárosi érsek, és szó volt Nelson Mandela útjáról is, de képviselőként a felesége, Graca Machel érkezett. Január 9-én az Afrikai Unió (AU) soros elnöke és egyben Ghána elnöke, John Kufuor utazott Kenyába, s a hónap második felében megérkezett a volt ENSZ-főtitkár, a szintén Nobel-békedíjas Kofi Annan is. Az ő közvetítési kísérletét volt hivatva segíteni Ban Ki-moon ENSZ főtitkár február elsejei Nairobiba érkezése. Jellemző módon a közvetítőknek még az is nagy erőfeszítésükbe került, hogy a felek egyáltalán leüljenek tárgyalni, mert hosszú ideig pusztán üzengettek egymásnak. Az erőszak megfékezése azonban a mégoly neves személyiségeknek sem sikerült.

Áldozatok és tettesek

Míg a zavargások első fázisában luók voltak az áldozatok, addig a második fázisban a kikuju etnikumhoz tartozók szenvedtek el a legnagyobb veszteségeket. Ekkor már nem csupán Kibaki híveire, hanem minden kikujura vadásztak a rivális etnikai csoportokból verbuválódott bandák. Ennek nem az volt az oka, hogy a felmérések szerint a kikujuk döntő többsége, akár 97 százaléka is a hivatalban lévő elnökre adta le voksát. Sokkal mélyebb, szinte zsigeri indulatok kerekedtek felül. A brit gyarmati időben a kikujukat kitelepítették kedvező klímájú földjeikről, hogy európai betelepülőknek adják azokat. Az így földönfutóvá tett kikujuk részben a szomszédos népek, elsősorban a kalendzsinek és a maszajok földjén próbáltak új életet kezdeni. Ők

álltak az Afrikában rendhagyónak számító függetlenségi háború, az úgynevezett Mau-Mau-felkelés mögött is. A függetlenség elnyerése után ők adták nem csupán az elnököt, a legendás Kenyattát, hanem az európai telepesek visszaszorulásával kialakuló új, immár afrikai elit túlnyomó többségét is. Ennek következtében a kikujuk az ország szinte minden szegletébe beköltöztek.

Most éppen ez a privilegizált helyzet fordult visszájára, a többi népcsoport képviselői elsősorban a kisebb, elszigetelt kikuju közösségeken töltötték ki bosszújukat. A túlélők a Központi Tartomány és a főváros irányába menekültek, érveket szolgáltatva Kibakinak arra, hogy nem szabad engednie a választások körüli huzavonában, mert az szervezett népirtásba torkolna. A hamar elérkező harmadik fázisban a kikujuk is megszervezték magukat. Főleg fiatalokat tömörítő bandáik olyan helyeken vettek revansot, ahol ők voltak többségben.

Kirobbanásuk óta e zavargásoknak a Nemzetközi Vöröskereszt becslései szerint legalább ezer halálos áldozata van, s több mint félmilliónyian voltak kénytelenek elmenekülni lakóhelyükről. E menekültek a szó szoros értelmében mindenüket elvesztették, házaikat felgyújtották, sokukat megerőszakoltak, nem ritkán gyermekeik szemé láttára. A *tribal violence*, a törzsi erőszak kifejezés azonban alkalmatlan a történetek leírására. Tény, hogy az erőszak elkövetői etnikailag homogénnek mondható bandákba tömörülnek, ám motivációik – kezdetben legalábbis – inkább politikaiak és gazdaságiak voltak.

A helyi sajtó, amely egyébként az egyik legszabadabbnak számít Afrikában, hónapok óta Odíngát tartotta a választások favoritjának, az exit poll felmérések is őt hozták ki győztesnek, mintegy 8 százalékos előnnyel. A választási kampányban történtek úgy is értelmezhetők, mint a nagyobb etnikumok összefogása a kikuju dominancia ellen. Mivel azonban Kenyában mintegy félszáz etnikai közösség él együtt, közülük a kisebbek a kikuju védőernyő alá húzódtak, mert inkább a hatalmat elfoglalni készülőkötől tartottak. Így volt még a maszajok esetében is, akik pedig a kikujuk ősi ellenségének számítanak. A tét a hatalomból való részesedés, azaz a forrásokhoz való hozzájutás volt. Valódi politikai alkuk kötettek tehát, ahol a status quo fenntartásában érdekeltek álltak szemben a változást akarókkal.

Természetes, hogy ennek az alkunak etnikai vonatkozása is volt, hiszen az afrikai társadalom a közösségek társadalma, az etnikai hovatartozás fontos, sőt egyre fontosabb tényező az államkudarcok konti-

nensén, ahol az egyén biztonsága az állami keretek között meggyengült.

Kenya lakosságának fele, más becslések szerint akár hatvan százaléka is napi egy dollárnál kevesebből él, ami az abszolút szegénységet jelenti. A kikujuk között sokkal kevesebb az ilyen szegény, alig harmaduk az, míg az ország északi részén az egy dolláros küszöb alatt élők aránya akár a 95 százalékot is meghaladhatja. Ezzel szemben a kenyai elnök és a parlamenti képviselők a világ legjobban fizetett politikusai sorába tartoznak. Az utóbbi évtizedek korrump, nepotista politikája egyébként is kitermelt egy roppant gazdag kikuju gazdasági elitet, hiszen ők a britek kivonulása után a többiekénél sokkal több és jobb földet szereztek, s a rendőrségtől az egyetemi tanári állásokig számíthattak a „kikuju maffia” támogatására. Utóbbiakat a népnyelv wabenziknek hívja, utalva kedvenc Mercedes Benz autómárkájukra.

De korántsem csak a kikujuk között vannak gazdagok. A népesség azon tíz százaléka, amely a jövedelmek felével rendelkezik, etnikailag nem homogén. Maga Odinga is, aki nemcsak politikus, hanem üzletember is, Hummer márkájú gépkocsival jár, ami egy ilyen szegény országban igencsak feltűnő jelenség. Kibaki elnöksége alatt a gazdaság hosszú idő után végre gyors növekedésnek indult, ennek áldásait azonban az elitnek esze ágában sem volt megosztani a társadalom másikkal kilentizedével.

A szociális elégedetlenség megnyilvánulásaként is felfogható, hogy a semmivel nem bírók nekitámadnak a csak kicsivel is többel bírónak. Kiberában a nyomorúságos lakásokat, pontosabban alig néhány négyzetméternyi viskókat, ahol nagy létszámú családok élnek együtt, rendszerint kikuju tulajdonosok adják ki általában luó, kalendzsin, vagy más etnikumú bérlőknek. A porig rombolt negyedek sok, gazdagnak igazán nem mondható kikujut tettek földönfutóvá, a bérlők pedig a szabad ég alá kényszerültek. Mivel ebből a helyzetből csak vesztesek kerülhetnek ki, a politika feladata volna, hogy az összecsapást meggátolja. A rivális kenyai politikai központok azonban ezzel vagy nem számoltak, vagy ezt a feladatot másodlagosnak tekintették, s mindenekelőtt saját erejüket és támogatottságukat akarták demonstrálni.

A most zajló események sok részlete még ismeretlen, azonban egyértelmű, hogy a múltban kirobbant etnikai konfliktusok mögött mindig a hatalom csúcsán állók, illetve a hatalom csúcsait meghódítani szándékozók álltak. Így volt ez 1992-ben is, amikor Daniel arap Moi elnöksége alatt 1500 ember halt meg, és 300 ezer vált földönfutóvá a

kalendzsinek és a kikujuk Rift Valley tartományban kirobbant konfliktusában. Moi célja csupán az volt, hogy bebizonyítsa: a külföld, elsősorban a donorok által ráerőltetett demokratizálás és a többpártrendszer nem felel meg a kenyai hagyományoknak. A konfliktus azonban – a politikai céloktól függetlenül – a földkérdés megoldatlansága miatt gyorsan az etnikai leszámolás irányába váltott, önjáróvá vált.

Napjainkban is ugyanez a helyzet. A nincstelen, képzettség nélküli, örökös munkanélküliségre kárhoztatott fiatal férfiak, a „harcosok” népes csoportjai roppant fogékonyak etnikai vezetőik gyűjtő hangú beszédeire. A kilátástalanság is tanácsadóink, és ha még az rossz is, emiatt könnyen elszabadul a pokol. Így már szinte lehetetlen bármiféle központi akarat érvényesítése. A pangaval, botokkal, sőt, gyakorta íjjal és nyíllal felfegyverkezett emberek nem egy esetben követelték a vezetőikként számon tartott politikusoktól, hogy modern tűzfegyverekkel lássák el őket. A szomszédos országokban fölös számban rendelkezésre álló lőfegyverek könnyen utat találhatnak Kenyába is. Ez ma még csupán lehetőség, nem realitás, de a válság miatt már ma is az ország egysége forog kockán.

Mi lesz veled, Kenya?

A válságra Kibaki és Odinga táborában természetesen egymástól teljesen eltérő gyógyírt kínálnak. A hivatalban lévő elnök a hatalom további centralizálásában látja a kiutat, ami saját táborának előnyös, és egy esetleges kompromisszum esetén is a jelenlegi pozíciók megőrzését jelentheti. Az ellenzék a föderalizmusra, helyi szóhasználatban a madzsimboizmusra esküszik, ami a kompetenciák, ezzel együtt az anyagi javak, a befolyás egyenlőbb megosztását eredményeznek nemcsak a tartományok, hanem a különböző etnikai csoportok között is. Ma például a luók hátrányos helyzete a kikujukkal szemben vitathatatlan. Az általuk lakott Nyanza tartományban az utak sokkal rosszabbak, mint a kikujuk által lakott Központi Tartományban, s ez elmondható az áram, a víz, s az összes egyéb szolgáltatásról is. Egy decentralizált rendszerben nem fordulhatna elő, hogy a luó halászok által a Viktória-tóból kifogott halat a kikujuk földjére viszik feldolgozni. A hatalmon lévők viszont az ország egységét féltik ettől az általuk „tribalizmusnak” nevezett megoldástól, aminek vannak más buktatói is.

Kenyát a világ húsz legkorruptabb országa között tartja nyilván a Transparency International (nem mellékesen e korrupció a szervezet véleménye szerint évente egy milliárd dollárt vesz ki a kenyai szegények zsebéből), s a jogosítványok helyi szintekre történő leadásával e korrupció alighanem még nagyobb arányú és ellenőrizhetlenebb lesz.

Mára azonban a válság túllépett ezeken a megfontolásokon. Luóföld fővárosa, a 400 ezer lakosú Kisumu néhány nap alatt elveszítette 20 ezer kikuju lakosát. Vagyonuk legtöbbször a tűz martaléka lett, még csak nem is a fosztogatóké. Vajmi kevés a remény arra, hogy a menekültek egyszer visszatérnek. Akkor viszont marad a ma 70–80 százalékos munkanélküliség is, rövid- és középtávon mindenképpen. Ehhez képest szinte csekélységnek számít, hogy a zavargások miatt az ország máris munkahelyek tízezreit veszítette el a turisták távolmaradása miatt. Tavalyig Kenya fogadta a legtöbb turistát a trópusi Afrikában, ez a szektor adta az ország legnagyobb bevételét, majdnem egymilliárd dollárt, megelőzve a vágott virágok, a kávé és a tea exportjának bevételét. A márciusig tartó főszezonnak már lőttek, a Mombasa és Malindi közötti tengerparton épült szállodák konganak az ürességtől, s félő, hogy még évekig érződni fog a mostani zavargások hatása.

A szavazatok újraszámolása lehetetlen és értelmetlen is volna, hiszen senki sem tudná kiszűrni a később közénk csempészetteket. Újabb választásokat tartani az adott helyzetben nem lehet, ezzel maguk az érintettek is egyetértenek. A Raila Odingának felkínált miniszterelnöki poszt sem feltétlenül a kibontakozás irányába mutat, hiszen nem csupán létre kellene azt hozni, hanem az alkotmányt kellene újraírni, amire Kibaki korábban sem volt hajlandó, vagy éppen ellenkező irányú változtatásokat akart, ahogy ezt a 2005-ben az alkotmányról tartott referendum is példázza. A feleknek tehát valamiféle hatalommegosztásos kompromisszumot kell kötniük egymással. Ez – látva a felgyülemlett sérelmeket – nem lesz könnyű, mégis eltörpül a társadalom kibékítésének, a pangással és az őrjöngő gyűlölet más eszközeivel ejtett egyéb sebek begyógyításának feladata mellett, mert azok a legnagyobb jószándék mellett is csak hosszú idő, talán generációk múltán fognak csak behegedni.

Irodalom

BÚR Gábor

- 2002 Nemzeti eszmék és folyamatok Afrikában, in: Balogh András szerk.: *Nemzet és nacionalizmus*, Budapest, Korona Kiadó, 289–405. old.

BÚR Gábor

- 2004 Az egyén és a társadalom viszonya Afrikában, *Acta Humana. Emberi jogi közlemények*, 2. szám, 114–127. old.

BÚR Gábor

- 2005 A XXI. század Afrika évszázada?, *Külügyi Szemle*, 1–2. szám, 3–11. old.

MARTON Péter (szerk.)

- 2006 *Államok és államkudarok a globalizálódó világban*, Budapest, Teleki László Intézet, 446 old.

TARRÓSY István

- 2007 Kelet-afrikai Föderáció: álom vagy valóság?, *Afrika Tanulmányok*, 1. évf., 1. szám, 45–55. old.

A kenyai Információs és Kommunikációs Minisztérium honlapja:

<http://www.information.go.ke/>